

УДК341.1/.8

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.108>

ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Якимчук М.Ю.,*кандидат педагогічних наук,**доцентка кафедри спеціальних юридичних дисциплін,**Національний університет водного господарства та природокористування**ORCID ID: 0000-0002-2371-7341***Соломко С.С.,***здобувачка вищої освіти третього року навчання**першого(бакалаврського) рівня,**Національний університет водного господарства та природокористування**ORCID ID: 0000-0003-4487-3201***Самороков В.О.,***старший викладач кафедри спеціальних юридичних дисциплін,**Національний університет водного господарства та природокористування**ORCID ID: 0000-0001-8128-0646***Якимчук М.Ю., Соломко С.С., Самароков В.О. Правовий статус українських біженців у країнах Європи.**

У статті проаналізовано правовий статус українських біженців у Республіці Польща, Німеччині, Чеській Республіці. Зазначено, що рівень українських біженців у країнах Європи значно зріс через повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію незалежної суверенної держави – Україна. Зокрема виокремлено перелік нормативно-правових актів у цих країнах, які регулюють основні питання правового статусу біженців. У нашій роботі акцентовано увагу на тому, що основними нормативно-правовими актами, які регулюють питання правового статусу біженців є Конвенція про статус біженців, що підписана в м. Женеві від 28 липня 1951 р. та Протокол щодо статусу біженців, що підписаний в м. Нью-Йорк від 4 жовтня 1967 р. Під час вивчення проблеми нашого дослідження визначено відмінність між поняттями «біженець» і «тимчасовий захист», які різняться їх терміном дії. Аналіз науково-правових джерел дозволив нам виокремити основні риси правового статусу біженців: тривалий бюрократичний процес отримання статусу біженця; ймовірність вилучення документів; неможливість працевлаштування під час опрацювання заяви на отримання статусу біженця; складність повернення додому, якщо не закінчилися обставини за якими особа отримала статус біженця; зрівняння у правах з громадянами конкретної держави; отримання житлової, фінансової, медичної та інших соціальних допомог; можливість захисту своїх прав у разі їх порушення. Отже, як свідчать статистичні дані, з початком воєнних дій з України виїхало понад 7 млн. громадян, що і кинуло виклик багатьом державам, які прихистили наших громадян. Аналіз наукової літератури, нор-

мативно-правових документів дозволив нам констатувати, що особи зі статусом біженця наділені всіма тими правами, що і громадяни конкретної держави, окрім виборчого права, що, традиційно, належить лише законним громадян держави.

Ключові слова: український біженець, тимчасовий захист, правовий статус, повномасштабне вторгнення, законодавство, тимчасове посвідчення іноземця, соціальна допомога.

Yakumtchuk M., Solomko S., Samorokov V. Legal status of Ukrainian refugees in European countries.

The article analyzes the legal status of Ukrainian refugees in the Republic of Poland, Germany, and the Czech Republic. It is noted that the level of Ukrainian refugees in European countries has increased significantly due to the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of an independent sovereign state - Ukraine. In particular, the list of normative legal acts in these countries, which regulate the main issues of the legal status of refugees, is highlighted. In our work, attention is focused on the fact that the main legal acts that regulate the legal status of refugees are the Convention on the Status of Refugees, signed in Geneva on July 28, 1951, and the Protocol on the Status of Refugees, signed in New York from October 4, 1967. During the study of the problem of our research, a difference was defined between the concepts of "refugee" and "temporary protection", which differ in their validity period. The analysis of scientific and legal sources allowed us to single out the main features of the legal status of refugees: a long bureaucratic process of obtaining refugee status; probability of documents being seized; impossibility of employment during application processing to receive refugee status;

the difficulty of returning home, if the circumstances under which the person received refugee status have not ended; equality of rights with citizens of a specific state; receiving housing, financial, medical and other social benefits; the possibility of protecting one's rights in case of their violation. So, according to statistical data, more than 7 million citizens left Ukraine with the start of hostilities, which challenged many states that sheltered our citizens. The analysis of scientific literature and normative legal documents allowed us to state that persons with refugee status are endowed with all the same rights as citizens of a particular state, except for the right to vote, which, traditionally, belongs only to legal citizens of the state.

Key words: Ukrainian refugee, temporary measure, legal status, full-scale invasion, legislation, temporary identification of a foreigner, social assistance.

Постановка проблеми та її актуальність.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України стало причиною багатьох негативних соціальних та економічних явищ, наслідком яких стала вимушена міграція населення до інших країн задля збереження власного життя, уникнення насилля та через інші побоювання за власне життя.

Світова спільнота на рівні держав, урядів, міжнародних організацій засуджують дії країни-агресора та надає підтримку Україні, одним із проявів якої є прихисток біженців. Обсяг прав та обов'язків біженців визначає їх правовий статус, що регламентується нормативно-правовими актами. Такими актами, що є універсальними, виступають міжнародні угоди, в яких закріплено основні положення правового становища особи як біженця. Зауважимо, що статус біженця – це індивідуальне право, яке передбачає особливу процесуальну процедуру, що регламентується національним законодавством, яке породжує особливості правового статусу біженця в конкретній державі.

Таким чином, актуальність проблеми правового статусу біженців зумовлена стрімким зростанням їх чисельності в державах, що є наслідком необхідності проведення правового аналізу статусу українських біженців відповідно до норм законодавства конкретної держави, визначення проблемних аспектів правового регулювання статусу біженця в контексті отримання такого статусу та реалізації своїх прав та обов'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні аспекти правової природи статусу українських біженців досліджували у своїх працях Н.М. Гробар, К.О. Куряковська, К.М. Левандовські, С.В. Лозінська, О.О. Панова, А.Л. Свящук, І.О. Сорока, В.І. Чуєнко та інші. Висвітленню теоретико-правових основ правового статусу біженців присвятили свої праці такі науковці, як Я.А. Гурбик, А.С. Завірюха, Я.А. Нечипорук, В.М. Никифорак, О.Д. Оленич та інші.

Мета статті – проаналізувати правовий статус українських біженців у контексті особливостей законодавства держав, де знаходиться велика їх кількість.

Виклад основного матеріалу. Термін «біженець» почав широко використовуватись серед міжнародної спільноти після Першої світової війни, коли населення однієї держави стало мігрувати до інших держав у зв'язку із збройними конфліктами, політичними переслідуваннями, дискримінацією тощо. Це стало першопричиною забезпечення правового регулювання статусу біженців, закріплення їх прав та обов'язків. Такими першими нормативно-правовими актами стала Угода про видачу посвідчень особи російським та вірменським біженцям від 12 травня 1926 р.

Зазначимо, що на сучасному етапі основними нормативно-правовими актами, що регулюють правовий статус біженців, є Конвенція про статус біженців, що підписана в м. Женеві від 28 липня 1951 р. та Протокол щодо статусу біженців, що підписаний в м. Нью-Йорк від 4 жовтня 1967 р.

Відповідно до ст. 1 А (2) Конвенції про статус біженців, біженцем є особа, яка «через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутись до неї внаслідок таких побоювань» [3].

Зауважимо, що Конвенція регулює статус біженців лише стосовно подій, що відбулись до 1951 р., тому, в силу появи нових обставин та ситуацій, які можуть не підпадати під встановлені Конвенцією часові межі та географічну належність, міжнародний договір було доповнено вище зазначеним Протоколом, який засвідчив дефініцію поняття «біженець», за винятком слів «в результаті подій, які сталися до 1 січня 1951 року ...» та слів «внаслідок таких подій» у статті 1 А (2) [5].

Вище згадані нормативно-правові акти є основними універсальними документами, що визначають правову природу біженців, вони ратифіковані світовою спільнотою, в тому числі Україною відповідним Законом «Про приєднання України до Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців» від 10 січня 2002 р.

Варто наголосити, що Конвенція та Протокол не регулюють процедуру процесуального порядку надання особі статусу біженцю, а визначають права та статус біженців, що ґрунтуються на загальновищезначаних засадах та принципах статусу людини, тобто заборона дискримінації, право на освіту, право на соціальне страхування, право на рухоме і нерухоме

майно, право на звернення до суду і т.д. Цікавим для нашого дослідження є перелік загальних вимог особи для набуття статусу біженця, які виокремлено в Конвенції про статус біженців, а саме:

- перебування особи за межами своєї держави;
  - побоювання особи за власне життя через її приналежність до певних соціальних груп чи сексуальних меншин;
  - страх особи за переслідування через расові, політичні, національні ознаки;
  - неможливість повернутись до держави свого громадянства через загрозу життю;
- перебуває в категорії осіб, якій не можливо надати притулок [3].

Разом з тим, особи не можуть отримати статус біженця, згідно із ст. 1 F Конвенції про статус біженців, які «вчинили злочин проти миру, військовий злочин або злочин проти людяності, як це визначено в міжнародних актах, укладених з метою вжиття заходів щодо подібних злочинів; вчинили тяжкий злочин не політичного характеру за межами країни, яка надала їм притулок, і до того, як вони були допущені до цієї країни як біженці; винні у вчиненні дій, які суперечать цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй» [3].

Науковець А. Свящук, провівши аналіз Конвенції, стверджує, що головним здобутком останньої серед уже існуючих міжнародних договорів є вперше використання індивідуального підходу, тобто вперше акцентовано увагу на конкретній особі – біженцю, а не на групі осіб [6, с. 50]. Ми поділяємо думку науковця, адже критерій індивідуальності розмежовує різні за дефініцією поняття, як «біженець» і «тимчасовий захист», де суттю останнього виступає колективне право, яке не потребує звернення з індивідуальною заявою та не передбачає здійснення процесуальних адміністративних дій. Зазначимо, що статус біженця характеризується індивідуальним правом, яке гарантується міжнародним законодавством. Також варто зауважити, що основною відмінністю в міжнародному захисті між поняттями «біженець» та «тимчасовий захист» є їх термін дії. Як правило, статус бі-

женця надається особі на невизначений термін, тобто на той термін, доки існує загроза для такої особи в межах її країни, а тимчасовий захист має визначений термін дії незалежно від обставин його надання.

Як уже зазначалось, Конвенція не встановлює єдину процедуру надання особі статусу біженця, залишаючи національному законодавству конкретної держави право впорядковувати процесуальні дії надання такого статусу. На нашу думку, таке явище сприяло масштабній ратифікації міжнародного договору, адже національне законодавство держав має свої відмінності, коли єдина процедура надання статусу біженця могла б суперечити головному Закону тої чи іншої країни, що унеможливило б ратифікацію такого документа.

Отже, особа, яка планує отримати статус біженця, насамперед має бути ознайомлена не тільки з основними засадами правового статусу біженця, а і з процедурою отримання такого статусу у конкретній державі задля швидкої і зручної реалізації своїх намірів. В умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, особливо актуально дослідити особливості правового регулювання статусу біженців у країнах, куди виїжджає найбільша кількість українців.

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, що оприлюднені на Порталі оперативних даних, за останні 8 місяців вторгнення Російської Федерації біженців з України зафіксовано понад 7 млн., зокрема найбільшу кількість біженців зафіксовано у Польщі, Німеччині, Чехії, Іспанії, Великій Британії [11]. Розглянемо особливості правового регулювання статусу біженця у деяких із названих держав.

Згідно з даними сайту Operationaldataportal [11], Республіка Польща з початку збройного конфлікту уже прийняла понад 1 млн українських біженців. Вони, перетинаючи кордон, реалізують свої права відповідно до законодавства Польщі, серед них і процедуру отримання статусу біженця.

Основним законодавством, яке регулює правовий статус біженців у Республіці Польща є (див рис.1).

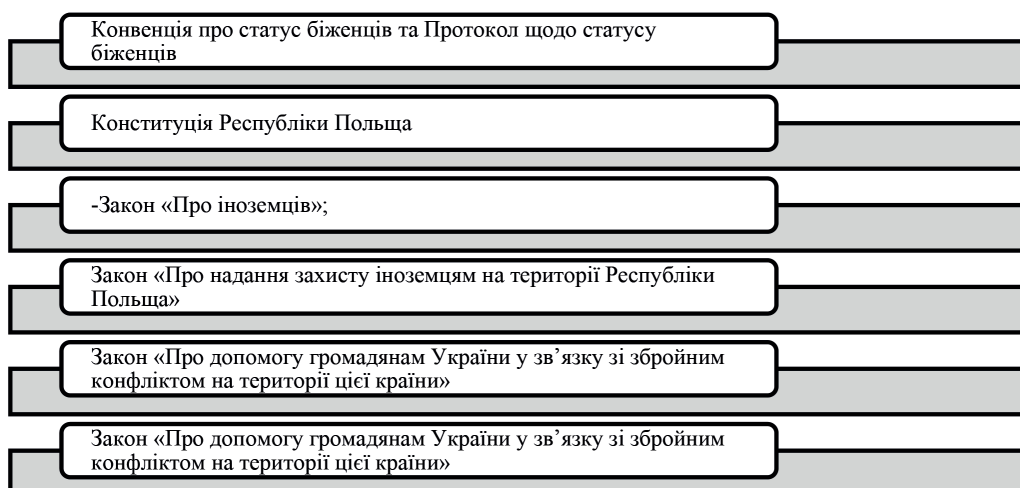

Рис. 1. Законодавство, що регулює правовий статус біженців у Республіці Польща

Зазначимо, що підставами набуття статусу біженця виступають умови, що прописані у Конвенції про статус біженців. Посольство України в Республіці Польща зазначає, що заяву на отримання статусу біженця особа може безпосередньо під час перетину кордону, повідомивши про це офіцера прикордонної служби, або ж подати заяву безпосередньо у найближчому відділенні Прикордонної служби [7]. Заява адресується президенту Державного управління у справах іноземних громадян, у якій, як правило, зазначаються ПІБ особи, особисті дані та причина виїзду із своєї держави. При оформленні заяви до прийняття рішення щодо надання статусу біженця особі надається тимчасове посвідчення іноземця, що засвідчує легальне перебування такої особи на території Польщі.

При наданні статусу біженця, особа може в повному обсязі реалізовувати права, зазначені в Конвенції про статус біженців, як от медичні, економічні права, право на освіту та працевлаштування, право на соціальне забезпечення. Також особа отримує допомогу у вигляді фінансів, безкоштовного проживання, проїзду впродовж 30-ти днів та іншу гуманітарну допомогу.

Разом з тим Посольство України в Республіці Польща попереджає про такі особливості процесу отримання статусу біженця, як: факт відсутності паспорта громадянина, адже він вилучається під час оформлення заяви на отримання статусу біженця до отримання рішення щодо надання такого статусу; тривалий бюрократичний процес, що може тривати від 6-ти місяців до року; заборона працевлаштування впродовж 6-ти місяців[7].

Німеччина, як і Польща, уже прийняла понад 1 млн офіційно зареєстрованих біженців з України[11], тому активно здійснює свою діяльність на законодавчому рівні задля врегулювання правового статусу біженців.

Наразі основними нормативно-правовими актами, які тим чи іншим чином регулюють правове становище біженців є (див. рис. 2).

Особи, які перетнули кордон Німеччини, спочатку автоматично отримують тимчасовий дозвіл на перебування, за яким вони поселяються, як правило, у притулку типу гуртожитка, без права переміщення на територію інших федеративних земель та без права працювати ні за наймом, ні в якості підприємця, однак з отриманням щомісячної соціальної допомоги. Якщо особа бажає отримати статус біженця, то вона повинна звернутись до Відомства з питань міграції та біженців або до Управління у справах іноземців, або до поліцейської дільниці, де повинна пройти інтерв'ю, заповнити форму і подати заяву на отримання статусу біженця [2]. Як свідчить практика, очікування результату триває близько шести місяців.

З отриманням офіційного статусу біженця особа практично зрівнюється у правовому становищі з громадянином Німеччини, вона може реалізувати на території країни безліч прав. Щодо цього науковець К. Левандовскі зазначає, що «сама система міграційного законодавства Німеччини пронизує всю структуру німецького права та закріплені цінності Основним законом... Його можливо по праву рахувати достатньо дружелюбним по відношенню до іноземного елемента. Й, перш за все, через розповсюдження більшості загальних прав і свобод також й на іноземців»[4]. Зауважимо, що, отримавши статус біженця, особа зможе у межах своїх прав, наприклад, безкоштовно навчатись в державних освітніх установах, у вищих навчальних закладах, працевлаштуватись чи займатись підприємницькою діяльністю, отримувати соціальну допомогу, державну медичну страховку.

Загалом процесуальна процедура оформлення документів біженця характеризується тривалим процесом, що передбачає походи до багатьох інстанцій та неодноразові виклики щодо уточнення тих чи інших обставин. Однак

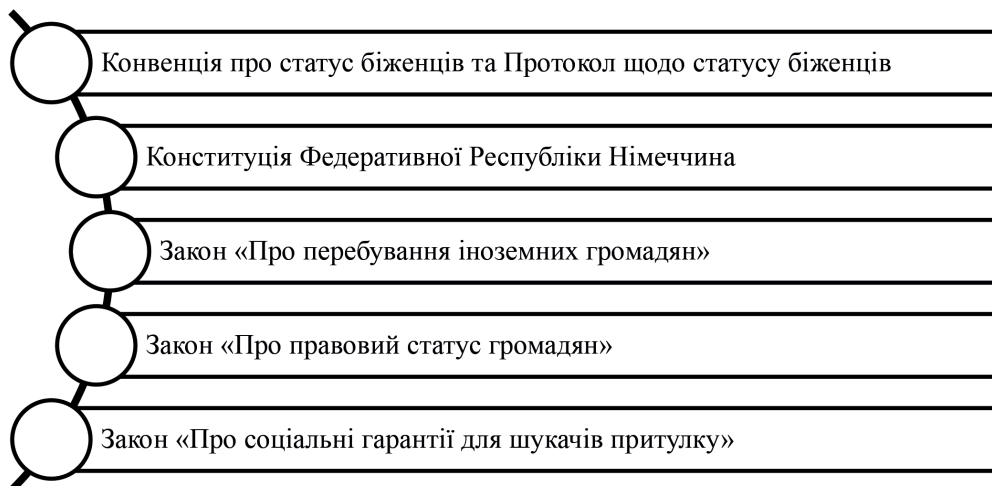

Рис. 2 Законодавство, що регулює правове становище біженців у Німеччині

у зв'язку із стрімким збільшенням біженців через збройну агресію Російської Федерації, законодавство Німеччини адаптували відповідно до нинішньої ситуації та спростили процедуру надання статусу біженця. Зазначимо, що законодавцем внесено тимчасові зміни до Закону «Про перебування іноземних громадян» і, таким чином, особам, зазначеним у §24 Закону [8] для реалізації багатьох прав та отримання допомоги статус біженця не потрібний, за умови наявності місця проживання для тимчасового захисту.

К. Левандовскі акцентує увагу на таких особливостях правового статусу українських біженців у Німеччині, як тривала бюрократична процедура отримання такого статусу, заборона переміщатись на територію інших федеративних земель, під час розгляду справи на отримання статусу біженця особі забороняється працевлаштуватися впродовж 9-ти місяців, в разі відмови на отримання статусу біженця, особу можуть депортувати [4].

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців [11] Чеська Республіка від початку війни прийняла до 500 тис. українських біженців, які що змушені були покинути свої домівки через воєнні дії.

Головним законодавством Чеської Республіки про правовий статус біженців є (див рис. 3).

Під час прибуття на територію Чеської Республіки, особа повинна насамперед звернутись до міграційних органів держави, наприклад до Поліції у справах іноземців або до Регіонального центру допомоги українцям. Зазначимо, що під час реєстрації особи, вона може подати заяву на оформлення статусу біженця.

Зауважимо, що Міністерство внутрішніх справ Чеської Республіки має чітку позицію про надання статусу біженця. Ідеться про те, що отримання статусу біженця в Чехії є ретельною процесуальною процедурою, яка передбачає встановлення всіх фактів та обставин прибуття особи в Чеську Республіку, збирання доказів та через некороткий термін часу винесення рішення [10]. Якщо

ж факт прибуття особи на територію країни не відповідає обставинам, передбачених Конвенцією про статус біженців та іншим законам Чеської Республіки, рішення щодо отримання статусу біженця такій особі буде негативне.

З огляду на вищезгадане, багато юристів-практиків та дослідників-теоретиків рекомендують вимушеним мігрантам отримати статус тимчасового захисту, який передбачає простишу процедуру та широкий спектр прав. Однак статус біженця також передбачає правовий захист та можливість реалізації своїх прав вимушеними переселенцями.

Насамперед при позитивному рішенні на заяву отримання статусу біженця чеська влада надає таку допомогу біженцю, як житло, право на постійне місце проживання, можливість проникнути в громадянське суспільство та стати його членом, право на медичне та соціальне страхування, право на фінансову допомогу тощо.

Чехія, як ряд інших держав Європи, з початком збройної агресії на території України та стрімким збільшенням біженців, змінила своє законодавство задля мінімізації часу отримання правового захисту українських біженців та полегшення реалізації своїх прав. Прикладом є спеціальний Закон «LexUkrajina». Цей Закон передбачає правовий статус біженців та регулює їх доступ до охорони здоров'я, соціальне забезпечення, працевлаштування, допомогу дітям. Зміни, згідно із цим Законом, передбачають, наприклад, особи отримують медичне страхування, такі особи на період дії візи мають вільний доступ до ринку праці, мають гуманітарну допомогу у вигляді фінансових виплат, регулюють процес влаштування дитини до школи [9].

Отож, особи зі статусом біженця у Чеській Республіці підпадають під правовий захист держави та наділені повним обсягом прав, як і громадяни цієї держави, окрім виборчого права. Важливо звернути увагу, що на території ЄС ще від 2001 р. діє Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масово-

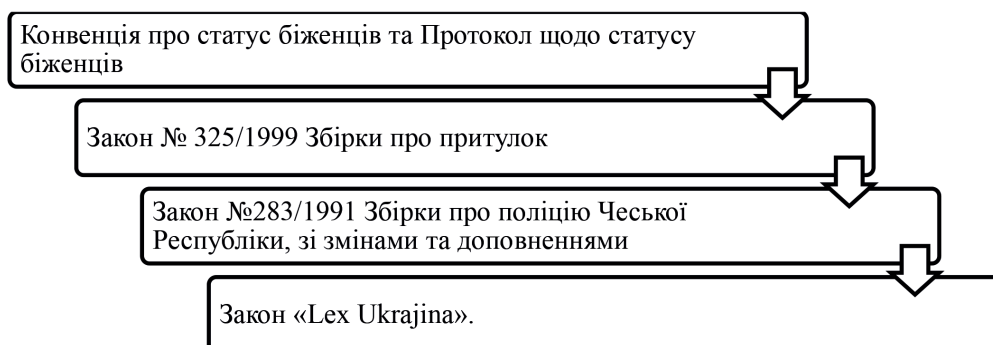

Рис. 3. Законодавство, що регулює питання правового статусу біженців у Чеській Республіці

го напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому[1]. Раніше цей документ не використовувався державами, однак із початком збройного вторгнення на територію України, держави, на яких поширюється дія Директиви, стали активно його використовувати, адже у ньому зазначено мінімальні умови, що мають надаватись вимушеним переселенцям. Тому, не зважаючи на особливості отримання та регулювання статусу біженця в кожній державі, залежно від її національного законодавства, основні засади забезпечення правового статусу біженця є подібними через дотримання загальних нормативних документів ЄС державами-учасниками.

Висновок. Отже, з початком збройної агресії Російської Федерації проти України, з території нашої держави виїхало понад 7 млн. громадян, які через дії країни-агресора змушені були шукати прихисток в інших державах. Через географічне, культурне, економічне розташування України, більшість виїхали саме до країн Європи. Така змушена міграція кинула виклик державам, які прийняли вимушено переселених громадян України. Правовий їх захист можуть отримувати через офіційне оформлення статусу біженця, який надає їм ряд допомоги та дозволяє реалізовувати свої права. Як правило, особи зі статусом біженця наділені всіма тими правами, що і громадяни конкретної держави, окрім виборчого права, що, традиційно, належить лише законним громадянам держави.

Основним законодавством, що регулює правовий статус біженців, є Конвенція про статус біженців та Протокол щодо статусу біженців, які визначають основні поняття та підстави надання статусу біженця та, від початку воєнних дій на території України, на Директиву 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про тимчасовий захист. Також ключову роль у регуляції правового статусу біженців відіграє національне законодавство конкретної держави, яке регулює процесуальні адміністративні дії щодо отримання статусу біженця, визначає особливості реалізації прав та обов'язків осіб зі статусом біженця. Через масове збільшення вимушено переселених осіб, спостерігається тенденція запровадження спеціальних тимчасових законів для регулювання питання правового статусу таких осіб.

Хоча внутрішнє законодавство держав різне, через ратифікацію міжнародних договорів, ми можемо виділити, на прикладі Польщі, Німеччини та Чехії, такі загальні риси правового статусу біженця, як:

- 1) тривалий бюрократичний процес отримання статусу біженця;
- 2) ймовірність вилучення документів;

3) неможливість працевлаштування під час опрацювання заяви на отримання статусу біженця;

4) складність повернення додому, якщо не закінчились обставини за якими особа отримала статус біженця;

5) зрівняння у правах з громадянами конкретної держави;

6) отримання житлової, фінансової, медичної та інших соціальних допомог;

7) можливість захисту своїх прав у разі їх порушення.

Перспектива подальшого дослідження може бути спрямована на аналіз та окреслення колізій при запровадженні спеціальних законів про регулювання статусу біженців у національному законодавстві окремих держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Директива Ради 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. URL: [https://ips.ligazakon.net /document/view/mu01293?an=2&ed=2001_07_20](https://ips.ligazakon.net/document/view/mu01293?an=2&ed=2001_07_20).
2. Кащавцева К. Як Німеччина приймає біженців з України 2022: правила та умови. *Інформаційне агентство УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/world/status-bizhencya-v-nimechchini-dlya-ukrajinciv-2022-osnovni-polozhennya-novini-svitu-11745154.html#id-164125410>.
3. Конвенція про статус біженців (укр/рос): Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 28.07.1951 р.: станом на 10 січ. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text.
4. Левандовскі К. М. Тимчасовий захист та статус біженця в контексті української кризи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. Сер.: Юриспруденція, № 55. С. 88–93.
5. Протокол щодо статусу біженців (укр/рос): Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 р.: станом на 10 січ. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363#Text
6. Свящук А.Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності : навч. посіб. Харків: ФОРМ, 2018. 321 с.
7. Тимчасовий захист/статус біженця чи легальне перебування 90 днів? *Посольство України в Республіці Польща*. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/konsulski-pitannya/informaciya-dlya-gromadyan-ukrayini-yakipribuli-do-polshchi-ryatuyuchis-vid-vijni/timchasovij-zahist-chi-status-bizhencya>.

8. Aufenthaltsgesetz: of 30.07.2004 : asof 23 May 2022. URL:https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/BJNR195010004.html.
9. Lexukrajina – základnípřehled – aktuální k 28. 3. 2022. URL:https://docs.google.com/document/d/1HVGMMNiXXaYA1-aDwtQq-h-LDR7K-E--_baf01AUISA/edit.
10. MinisterstvodnitraČeskérepubliky. URL: <https://www.mvcr.cz>.
11. SituationUkraineRefugee.Operationaldataportal. URL:<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.